

Viatges o llegeixes?

LLIBRES / NARRATIVA / 2 ABRIL, 2019

Això era i no era una d'aquelles converses de cervesa i tapes en què un amic bastant misantrop i rondinaire —havia costat treure'l de casa— intentava argumentar-me la llarga llista de defectes que, al seu entendre, tenien els viatges. Incomoditats, despeses i, per sobre de tot, un concepte molt en voga des de fa un cert temps: la impostura. Tu creus —em deia— que si totes les persones que fan aquests viatges tan fantàstics després no els poguessin explicar o ensenyar en fotografies, els farien igualment? Quanta gent viatjaria fins a París si fos sota el jurament de no poder-ho explicar mai a ningú?

He recordat sovint aquesta provocadora diatriba tot llegint el darrer llibre de Joan Benesiu —pseudònim de Josep Martínez Sanchis—, *Serem Atlàntida*. El meu amic —que és filòsof— es considera un ferm partidari de «viatjar amb la ment», és a dir, a través de la reflexió, de la lectura de llibres. Pensa que qualsevol coneixement que es pugui adquirir de viatge també te'l pot aportar un bon llibre o una conversa estimulants —sempre que no se'l faci anar gaire lluny de casa per tenir-la. Llibres i converses estimulants són algunes de les claus que permeten explicar, també, el funcionament de les històries que traça Joan Benesiu, acompanyades d'uns viatges, això sí, sempre ben especials, allunyats del tòpic turístic.

No crec que sigui casualitat que tant *Gegants de gel*, la novel·la anterior de Benesiu, com *Serem Atlàntida* tinguin el tret de sortida en un viatge d'avió. Per a l'autor beneixamut el trajecte lluny de casa és sempre una excusa per a la coneixença de noves persones que seran la font de les seves històries. Podríem considerar, de fet, que el narrador de tots dos llibres és el mateix, perquè parteixen d'uns mateixos orígens i, parant-hi atenció, trobarem també uns amics en comú que surten a les dues obres: Guillaume Housseras i la seva parella Anne-Marie, a la nova novel·la ja casats; o en Daniel Rojas que li deixa ara i adés la seva casa a París. El capteniment segur i discret, culte i sorneguer del narrador, més espectador que no pas actor de la vida, comporta de manera inevitable una rebaixa del seu protagonisme en favor de la resta de personatges, diguem-ne secundaris, que són, sovint, qui manegen les regnes del relat.

La idea d'aquests personatges, d'aparença secundaris, és fonamental per a Benesiu i un dels grans encerts i originalitats de la seva prosa. Ens trobem sempre davant de relats orals que passen a la lletra escrita pel filtre d'aquest viatger escriptor: un pou de saviesa literària, fílmica i fins i tot musical, que va teixint a poc a poc el sentit de les existències que ens va presentant. El narrador se serveix de les històries dels altres per anar construint la seva. A diferència de *Gegants de gel*, però, en què es presentaven un ventall de relats diversos, ara el nostre narrador ressegueix el periple d'una peculiar parella amb un passat de llums i ombres, que els vincula amb alguns dels aspectes més rellevants de la història d'Europa del segle xx.

Cal dir d'entrada, però, que la trama de la novel·la, al mateix Joan Benesiu, li importa un rave. Ull viu, no és una crítica. Ho dic en el sentit que no té cap pressa per presentar-nos-la ni, després, per fer-la avançar de manera original o sorprenent. En resum, no cerca de captar el lector amb jocs de mans, no li cal. Les trobades i els retrobaments entre els protagonistes són sempre fruit de l'atzar o de la casualitat més o menys cercada, i són només una mera excusa per introduir-nos dins de les històries personals d'aquests personatges que menaran, després, el narrador, a la reflexió sobre el que ha escoltat. Aquesta reflexió el portarà al mateix temps a recuperar aspectes del seu passat i de la seva pròpia personalitat. *Serem Atlàntida*, per tant, pivota sobre la conversa i la reflexió, que estiren dos fils fonamentals que marcaran el to del llibre: la literatura i la recerca d'una identitat.

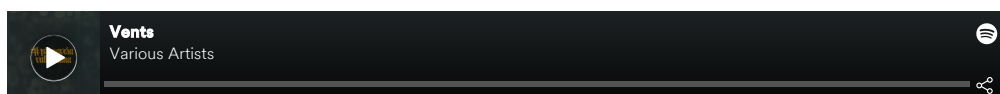
La literatura —i més concretament la literatura europea— és la base sobre la qual, sovint, se sustenta el relat. Benesiu és ben conscient que els escenaris pels quals fa circular els seus personatges ja han estat fressats per altres autors. Hàbilment, doncs, fa que se situïn conscientment dins de la línia de clàssics com W. G. Sebald o Robert Musil si parla del centre d'Europa. D'Enrique Vila-Matas si passen per París. O de Claudio Magris, Marisa Madieri o Jan Morris quan fan parada a Trieste. Estem parlant, doncs, de literatura feta a partir de literatura —els personatges pensen o actuen en funció del que han llegit sobre els territoris pels quals passen—; d'un autor ambiciós que no només té clara la tradició de la qual ve, sinó que d'alguna manera la reivindica i l'explicita. I, al seu torn, la fa novament avançar.

Aquest gust per la conversa llarga i reposada dels personatges desprèn una aroma de reivindicació de l'abans, de l'antigor, que lliga perfectament amb el llarg viatge que emprenen pel centre i l'est d'Europa. Tot i situar-se en un present més o menys actual —es fa referència als atemptats gihadistes de París—, els personatges abdiquen sovint de telèfons mòbils o de noves tecnologies i circulen amb l'ajuda de vells mapes o intentant resseguir la línia artificial dels meridians. Ens trobem amb uns personatges ambigus, en cerca constant d'un passat que els faci entendre el present; amb una sexualitat vacil·lant, que lliga amb la precarietat d'un viatge en permanent evolució, que no té una meta definida d'antuvi. Fa sentit, doncs, que si es tracta aquest tema, el trajecte desemboqui a les fronteres dels Balcans, segurament l'indret amb més garbuix ètnic del vell continent i també l'espai d'on provenen alguns dels protagonistes.

La història d'aquest territori serveix de metàfora per explicar també la fragilitat de les denominacions i de les fronteres amb les quals els humans definim el nostre paisatge. És per aquest motiu que el narrador esmenta, cada vegada, els diferents noms amb els quals s'ha batejat un poble o ciutat depenent de la llengua (pp. 30 o 55) o s'emfasitza sovint la idea de les línies de meridians o paral·lels per ubicar-se. Tot plegat, una mostra més de l'arbitrarietat i de l'artificiositat de la conducta humana, voluble al pas de cada generació, però sovint subjecta als mateixos errors. El narrador repassa la història de les fronteres fluctuants entre Itàlia, Croàcia i Hongria i remarca les atrocitats comeses a banda i banda durant els grans conflictes bèl·lics del segle passat.

Si cal cercar algun defecte a la novel·la, en aquest punt, seria el to excessivament enciclopèdic de certs paràgrafs —un error del qual ja coixejava també la part final, «polonesa», de *Gegants de gel*. A estones, tot i l'irònic títol amb què Benesiú encapçala el capítol («Resisteix, lector, els embats de la història», pp. 55-71) hom té la sensació d'estar llegint un manual acadèmic en lloc d'un llibre de ficció —passa el mateix entre les pàgines 102 i 105 i en d'altres punts. Informació que contextualitza massa allò que se'ns vol explicar. Així mateix, sobta una mica el to moralitzant (p. 338-339) que agafa el final de la novel·la amb l'episodi dels refugiats, en una analogia descarada i un xic òbvia a partir dels drames que havíem anat coneixent sobre els avantpassats dels protagonistes.

No deixen de ser detalls, tanmateix, en el conjunt d'una obra potent i amb aspiracions, d'un autor per llegir amb calma. D'un viatger que ens fa reflexionar sobre allò que veiem i sentim fora dels nostres límits habituals. I que ens recorda la petitesa humana dins d'un continent que, com més va, més sembla que s'esfondra.

ETIQUETES: [GEGANTS DE GEL](#) [JOAN BENESIÚ](#) [MAGRIS](#) [MUSIL](#) [SEBALD](#) [SEREM ATLANTIDA](#)

ARTUR GARCIA FUSTER | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Barcelona, 1991). Filòleg i professor d'institut. Expert en literatura catalana

[Llibres](#)
[Cultura](#)
[Nosaltres](#)
[Contacte](#)

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

[Política de privacitat](#)
[Copyleft](#)

© LA LECTORA 2018